

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЧИ ДЕМЕМОРИЗАЦІЯ?

Чи є ідеологія такою вже необхідною складовою суспільної свідомості? Багато хто вважає, що нація без певної ідеології не може розвиватися.

Для українців, наприклад, давно вже шукають «національну ідею», яка б «зцементувала» несвідому масу і перетворила її на щирих патріотів. В Україні був створений навіть державний орган такого перетворення – Інститут національної пам'яті, який, судячи з його діяльності, зокрема розробленої програми декомунізації, пора перейменувати у Інститут національного безпам'ятства. Чому? Тому що позбавлення від старих ідеологем стає нав'язуванням нових ідеологем, а декомунізація перетворюється на демеморизацію.

Людям наказують: забути, не пам'ятати, викреслити з загальної пам'яті, залишити історію занудам-історикам – хай лише вони знають і пам'ятають та пишуть книжки самі для себе. У методах роботи цієї інституції та тих чиновників, які впроваджують декомунізацію, надто багато того, що добре знайоме людям старшого покоління: адже декомунізація проводиться тими ж методами, якими проводилась «комунізація». Як у радянські часи мало хто наважувався захистити приречений на знищення храм, так і зараз мало хто відважиться, не ризикуючи заробити ярлик «сепаратиста», захистити пам'ятники Леніну та його соратникам або виступити проти демонтажа меморіальних дошок, які позначають топоси, пов'язані з визначними подіями або персонами Радянської України.

Питання: кому стало краще від того, що з будинка, де зараз знаходиться Харківський художній музей, зникла меморіальна дошка, яка нагадувала про те, що тут містився Раднарком, внаслідок чого й вулиця донедавна називалася Раднаркомівською? Ідеологічну (пропагандистську) чи інформаційну функцію виконувала ця дошка? А чи так не потрібно мешканцям Харкова знати, що на вул. Максиміліанівській (донедавна – Ольмінського) жив Валерій Межлаук, «батько» планової економіки, голова Держплану СРСР, розробник планів трьох перших п'ятирічок, один з фундаторів авіаційної та танкової промисловості, розстріляний у 1937 р.? На місці меморіальної дошки на будинку Межлауків зараз – прогалина.

Слушні ідеї створення «Парку радянського періоду» чи «Музею тоталітарного мистецтва», на жаль, не сприймаються владою ані

центральною, ані місцевою, а громадськість (найрозумніша її частина) якщо ці ідеї й підтримує, то тільки на словах.

Ніхто не каже, що треба залишити монументи вождів на площах наших міст, але не варто вважати, що це непотріб. Легше за все зняти з них охоронні номери і віддати їх на поталу натовпу. Пам'ятники нищаться або патріотичними громадянами або ділками, які миттєво продають не потрібну державі історію. Адміністрації ж шукають кошти на демонтаж решти монументів, завищуючи вартість його у десятки разів і теж роблять тихий бізнес на політиці.

Утім, навіть у радянських політиків можна дечому повчитися: вони іноді у церквах у 1920-х роках робили музеї атеїзму і з «правильних» позицій розтлумачували сутність релігії, розуміючи, що у голих стінах це робити не так зручно.

Фактично усі пам'ятники радянського часу мають мистецьку цінність – деякі тому, що над ними працювали визначні скульптори і вирішували, до речі, при їх створенні суто мистецькі задачі, іноді навіть авангардні (згадаймо скульптуру у кубістичному стилі Івана Кавалерідзе у Святогірському монастирі у Донецькій області – пам'ятник революціонеру Артему, харизматичному лідеру донецьких і харківських більшовиків), а більшість – тому, що вони були прекрасними зразками радянської масової культури, дітища тоталітаризму. Маскульт – це теж мистецтво, що виникає й живе за своїми законами, і з естетичної точки зору воно не менш цікаве, ніж елітарне, високе мистецтво.

Заборона ж символіки (будь-якої!) – це взагалі, з точки зору культурології, нонсенс. Закон начебто захищає пам'ятки архітектури від організованого варварства, однак коли держава каже «ату!» на червоні зірки, серпи й молоти, звісно, ніхто не розцінить як злочин, як порушення Закону про охорону культурної спадщини знищення відповідної орнаментики навіть на будинках, на яких висять таблички з охоронними номерами і ритуальними словами: «Охороняється державою». Що вже казати про не захищені законом мозаїки і фрески?

Якою жадливою не була б пам'ять про радянські часи, яким би жалюгідним не здавалося радянське мистецтво соцреалізму, – це частка історії, частина історичного шляху країни, і хіба розумною є позиція – забути усе це, як страшний сон?

Переосмислення історії, її інтелектуальна деконструкція, а не знищення артефактів доби соціалізму (артефакти будь-якої епохи безцінні як мовчазні, але красномовні свідки!) і пам'яті про топоси, пов'язані з подіями радянського періоду – такою мала б бути виважена політика пам'яті у цивілізованій демократичній державі.